

A KILENCEDIKTŐL A HUSZONKILENCEDIK FLEKKIG

Részlet a VÁRNAK AZ APOSTOLOK című írásból

S A F R Á N Y I M R E

1970. szeptember 30.

Szerda reggel.

Tenapelőtt vettem egy sorsjegyet. Rettenetesen drága volt, de így most három napon át remélhetek egy tisztos nyereményt.

Most így, ha visszagondolok ittlétem Lórival együtt töltött napjaira, nem hiszem, hogy időrendi sorrendben fel tudnám sorolni, hogy mi mindent néztünk meg. A bolhapiac után Matisse-retrospektívát néztünk, szombaton este elmetróztunk a Vavin megállóig, ott ahol a Raspail és a Montparnasse bulvárok keresztezik egymást. Megnéztük az öreg Hemingway kávéházát, és az mellett, egy kis utcában, ahol gyulai kolbászt is árulnak, az egyik üzlet kirakatában — már nem emlékszem, hogy könyvkereskedés volt-e vagy műtárgybolt — megpillantottam egy plakáton, hogy a Matisse-tárlatot hétfőn zárják. Formálisan rosszul lettem a gondolattól, hogy megtörténhetett volna, még hozzá nagyon könnyen, hogy itt vagyok Párizsban és az orrom előtt becsukják a Matisse-tárlatot.

Olyasmit láttam ott a Grand Palais-ban, amit az én életemben nem hiszem, hogy még egyszer láthatok. Matisse három, hatalmas méretű vászna, kettő az Ermitázsból és egy New Yorkból, egy külön teremben. A két Tánc és a Muzsikusok. Ezt így egyszerre látni olyan ünnep a szemnek, amit aki egyszer lát, soha, míg él, el nem felejt.

A múlt pénteken, éppen a búcsúebéd előtt, megnéztük a frissen nyitott Goya-tárlatot az Orangerie-ben. E két tárlat, a Matisse és Goya között, láttuk a Louvre jobb szárnyában, a díszítőművészet múzeumában, ahol néhány igen kedvemre való régi gobelint is láttam a tizenötödik századból, — láttuk a kitűnően megrendezett Dubuffet-tárlatot. Ezenkívül láttuk még a Gobelin metrómegállónál az állami gobelinszövő műhelyt és a Petit Palais-ban, többek között, egy szép Rembrandt-képet meg egy Rembrandt-rajzot.

Láttuk a Galerie du Jeu de Paume-t, ahol elsősorban Cézanne-t néztem, de látni lehetett társait is, Van Goghot, Gaugint és a tőlük fiatalabbakat, az úttörés elindítóit, Mane-t, Monet-t és társaikat. Láttuk az ember múzeumát a Chaillot palotában. Sok mindent láttunk. Szombat estélig, kilenc napon át, valójában négy szemmel néztem a várost, mert ketten néztük. Ennek köszönhetően voltam a Montmartre-i temetőben is, ahol először Zola sírját pillantottam meg, azután láttam ott egy angol nőt, aki éppen Heine siremlékét fényképezte, amikor pöttöm kislánya elköbörgött a sírkő-rengetegben. Lett kiabálás. A gyerek hívása. Ké-

sőbb meglett a pici. Egy sírásó vezette vissza kézen fogva. Stendhal sírján az áll, ami nálunk otthon a palicsi temetőben Farkas Béla sírkövén: emeltették barátai. Ettől távolabb egy szép nagy kandúrt láttam, az egyik síron lépkedett, vigyázva, arra valahol lehetett Baudelaire sirja is.

Musée de l'Homme.

Fél tizenkettő.

Nagyon jót időzök itt. Eddig az afrikai falfestményeken kotlottam. Monsieur Szermák már négy éve nem dolgozik itt! Annyi itt a látnivaló, hogy még jó néhányszor el kell ide jönni.

Az embert valóban sehol ennyire nem látni meg globálisan térben és időben, mint ezen a helyen.

Repülő sámánok itt nincsenek. Sámánizmus van ugyan, képekkel és rekvizitumokkal, sőt van egy rajz is a sámán útjáról, azt hiszem, az istenig, ám csak egy vonal jelzi azt az utat. A sámán nem röptül. Legalábbis itt nem látható röptében. Dr. Lükő Gábor könyvében láttam röpülő sámánokat. Azt hittem a röpülő sámánok festése közben, hogy ha ezeket befejezem, nem lesz már mit csinálnom. Ez a meggyőződés akkor ért meg bennem, amikor röpülő sámánjaimról lemállott a forma is és a szín is. Az eddigi értelemben. Mert maradt ott szín és forma is. De másként. Egy végtelenül leegyszerűsített jele az embernek a forma. Ez a jel fehérrel van megfestve. Tehát szín is van: a fehér. És a vászon színe. Az is szín. Amikor idáig eljutottam, nem hittem, hogy egyhamar festeni fogok. Nem tudtam elképzelni, hogy képzőművészeti alkotómunka érdekelni tudjon. Most megváltozott a helyzet. Kisméretű collage-okat állítok össze elhasznált metrójegyekből, múzeumok belépőjegyeiből, a metró automatáiból kihúzott édességek, sajtok emballage-aiból stb. Haza, úgy hiszem, egy tárlatnyi collage-zsal érek.

1955. január 1.

Boldog újévet, Párizs!

Egyedül ülök a Champs-Elysées-n egy pazar kávéházban. Elfekete-kávéztam azt a néhány frankot, amit indulás előtt magamhoz vettem. Egyedül vagyok. Gondolatban hazaszálltam. Talán csak otthon gondolnak rám. Boldog újévet, szülőhazám!

Idejövet egy feketeség hívott. Mondtam neki, hogy nekem éppen úgy nincs, mint neki. Mért nincs? — kérdezte. Mért nincs neked, te csacsi? — kérdeztem vissza magyarul. Persze nem értette és továbblépegetett.

Itt sokat rajzoltam. Boldog újévet, kiáltja valaki a bárszéken. A párok megcsókolják egymást.

Boldog újévet, emberek! Csacsik volnánk, akár az imént az a fekete, ha az új évet megboldogtalanítanánk. No, mindegy! Amit teszünk, magunknak tesszük. Hazamegyek és a szállodámban berúgok hazai szilvóriumból.

Nem lehet így, józanul, egyedül.

(Más kézírással):

Gyalog indultam. A Champs-Elysées-ről a Gare de Lyonhoz. Bolond voltam, hogy nem csatlakoztam egy nénihez, aki enyhén szólva nagyon kihívó magatartást tanúsított. Ezentúl nem leszek finnyás. No, majd holnap estére! Most kikeresem a szótárban az ajánlközt.

Az Elíziumi mezők mulatói előtt a gazdáikat váró autósorok között egy nagyon, de nagyon kívánatos hölgy állított meg. Mondtam neki,

hogy nincs pénzem. Ki kell ezt tartani, a teremtésit. A pokolban nem kínlódnak ennyit. Borzasztóan szeretem a nőket, és itt kínálkoznak, de szegény vagyok, mint a templom egere.

A Bastille közelében egy embert láttam az úttesten feküdni. Arcra eshetett, mert dőlt az orrából a vér. Csakhamar embergűrű vette körül. Egyesek fel akarták emelni, mások elleneztek. Egy nő lehajolt, és a pulzusát tapogatta. Egy bőrzekés fiatalember félretolta a tiltakozókat, és emelni kezdte a sebesültet. De már meg is érkezett a mentőautó, és a mentők a bőrzekéstől átvették a részegét. Beemelték a kocsiba. Közben valami tréfásat mondhattak, mert a közönség derült. A bőrzekés még egy ideig halkán és bizalmasan magyarázott valamit egy másik embernek a járda szélén, majd ők is szétváltak. Az egyik jobbra ment, a másik balra. Csak egy piros vértócsa jelezte, hogy itt az imént valami rendellenesség történt.

(Más kézírással):

Hétfőn munkát kell valahol vállalnom. Legjobb lesz, ha K.-nál kérdezősködöm. Felírom, hogy el tudjam sorolni, mire vagyok kapható.

Bármilyen fizikai vagy szellemi munka, nehéz vagy könnyű, mindegy. Az a fontos, hogy ne kelljen tudni a nyelvet. Persze csak honorárisan, mert nincs munkavállalási engedélyem.

Kutyasétáltatás.

Családi portrék készítése.

Illusztrációk.

Edénymosogatás.

Vízfordás.

Plakáthordás a hátamon.

Plakátragasztás.

Fa-, víz-, étel-, postahordás.

Padlószűrés, parkettglancolás.

Irodakarítás.

Éjjeliőrség.

Magyar és jugoszláv konverzáció.

Testőrség, gardírozás.

Cipőtisztítás.

Macska, kutya és egyéb háziállat gondozása.

Rajzoktatás, festészeti órák.

Rádióbemondás.

Fordítás szerbről magyarra és fordítva.

Élők és holtak fürdetése, borotválása, öltöztetése stb. stb.

Métro Trocadéro.

Kilel a hideg, ha belegondolok, milyen zöldfülű legényke voltam. De ha belegondolok: harminc dollárral indultam útnak, akkor ennyit volt szabad hozni. Nem csoda hát eme nagy munkakészségem. Most elmetrózom a Gare de Lyonhoz, pénzt váltok, és a telefonkönyvben megkeresem Csermákot. Azután felmetrózom a város kellős közepébe. Nekem a Cité az. Meg a Latin negyed. Ahova onnan, a Notre-Dame-től átsétálok. A régi naplóban még mindig 1955. január elsejénél tartok.

Ma tizenegy órától körúton vagyok. Ismerkedem a várossal. Gyalog a Saint-Germain sugárúttól a Pigalle-ig. Mégis az amerikaiaknak van a legtöbb pénzüik Párizsban. Még ma délután is a Pigalle-i bárokban isznak. Tökrészek.

Az egyik bulváron találkoztam egy idősebb párral, akik magyarul

beszéltek. Ők egy magyar vendéglőshöz utasítottak. A vendéglő egyik magyar pincére egy magyar képerkeskedőhöz küldött. Majd hétfőn bekopogok ehhez a Monsieur A.-hoz. Hátha akad nála valami restaurálni-való. Mondtam a vendéglőben, hogy nem tudom elhinni azt, hogy ilyesmit rámbíz, hiszen van itt elég festő, de a vendéglős megnyugtatót, hogy A. úr szereti az újonnan jötteket, mert azok lényegesen olcsóbbak. Majd lefekvés előtt betanulok néhány francia mondatot. Munkáért esedezt.

De azt a... (itt néhány szót ki kell hagynom) azokat az ösztöndíjas urakat, akik havonta hetven ezer frankot költenek. Jaj be ki tudnék jönni mindössze húszból. Még mindenki talált itt valamit, mondta a bácsi a sugárúton, maga is találni fog, de nem lesz könnyű.

Gare de Lyon.

Innen az állomásról írtam Lórinak is, kértem tőle többek között, hogy menjen el október elején a szabadkai festészet huszonöt éves jubileumi tárlatának megnyitójára és kérje el a nekem járó katalógusokat. Őt képem van a katalógusban és egy katalóguson kívül, ezt az utóbbit 1946-ban, a Hangya-féle kurzuson festettem, mint hetedikes gimnazista. Márkó portréja piros kabátban.

Ezen a tárlaton egy csendéletem is van. Fehér váza. 1952-ből. Ekkor már azt a nőt szerettem, aki miatt a szemüvegem ráfizetett, azért a fehér váza alá, az évszám mellé csak a keresztnévemet írtam. A másik képem ezen a tárlaton itt Párizsban készült 1955-ben. Nagy formátumú, bolond. Színes. Szabad. Csapongó. A Barangolás Párizsban című tárlatomon, melyet 1955-ben rendeztem Szabadkán, az egyik gyár megvett egy párizsi képeimet. Nekem három képet kellett kivinnem, hogy válasszanak. Egyet meg is vettek, de én kint hagytam mind a hármat. Nemrég kimentem a gyárba, és mondtam, hogy vissza szeretném kapni a képeimet. Nem lehet, válaszolták, mert a képek belekerültek a leltárba, és rájuk van szegezve a leltári szám. Hozok helyettük másik, még szebb képeket, mondtam, és így is lett. A leltári számokat levettük a két párizsi képről, és rászögeztük két újabb képre. Az egyik visszamentett kép ez, ami most majd azon a tárlaton Szabadkán újra közönség elé kerül, a másik visszamentett az 1955-ös párizsi műtermem, most a hegyesi Németh István lakásában lóg.

A harmadik katalógusban levő képem egy monumentális, sárgára száradt számarkóró. 1957-ben festettem, Nagy Ferenc vásárolta meg tőlem a Földművelésügyi Minisztérium Szövetsége részére. Most ez a kóró a szövetség jogutódjának, a szabadkai tervhivatalnak a tulajdona.

A negyedik képem a jubiláris tárlaton Ó-Moravicán készült, az Otterbein tanyán, 1964-ben. Ezt a képet soká festettem. Valami megmaradt benne abból a kétdimenziós kubizmusból, amivé a tövis-ciklus annak idején átvedlett.

Az ötödik kép címe: Cím nélkül. Olaj, 1970. A repülő sámán ciklusom egyik végső eredménye.

A sámán-cikluson belül is bezárult egy kör, amely valahol az idők mélyén indult el, onnan, ahonnan a repülő sámánok legendái indulhattak és valahol a Holdon zárult, ahol tavaly nyáron Armstrong cipőinek a nyoma cifrázta ki a nyomtalan talajt végérvényesen.

1955. január 3.

Tegnap bekukkantottam a Louvre-ba. Egypár hónap kellenc, hogy átnézzem. Vagy egypár év? Ilyen bizonytalan anyagi helyzetben el sem lehet kezdeni a múzeumlátogatásokat. Itt vagy meg fogok döglenni, vagy sokáig kint maradok. Ez a két lehetőség van. Harmadik nincs.

1970. október 1.

Csütörtök, dél a metróban.

Már két és fél órát gyalogoltam ma a Louvre, a Börze és az Opera között. Most a Bastille-nál kiszállok. Reggel szemerkélt az eső, most süt a nap. Az opera és a börze, a tisztára mosdatottak, csak úgy ragyogtak a napsütésben.

Fittyfenét. Továbbvitt egy állomással a földalatti. Kiszálltam és most sétaúton vagyok visszafelé. Leültem ebben a parkban a gyerekek és az öregek közé. Ma délelőtt kérdeztem a Galerie de Rohan-ban Csermákot. Ott nem is ismerik.

Újra meg újra beleolvasok a régi naplóba, és nap-nap után szebben ragyog előttem Madame D. alakja. Ma reggel séta előtt kimetroroztam a Gare de Lyonra, és a telefonkönyvben kerestem a címét. Nem találtam. Mai sétám alatt elmentem még megkeresni azt a vendéglőt, az Arany Oroszlánt. Lórival is kerestük. Ott akarunk szombaton ebédelni. Nincs már az Arany Oroszlán. Úgy látszik, időleges vagy végleges nyugalomba vonult K. úr, a vendéglős.

1955. január 3.

Ma elmentem Monsieur A.-hoz. Az Arany Oroszlánból küldtek hozzá. Nagy képlerakata van a város központjában. Főleg régi képek. Idézem: „Menjen maga haza. Itt éhen fog pusztulni. Vagy menjen ki Kanadába. Mit akar itt?” „Tanulni.” „Tanulni? Elni, barátom! ELNI! No írja fel Monsieur P.-nek a címét. Írjon neki egy levelet. Írja meg neki, hogy hogy és mint van. Ő nagy művész. Egy nagyon nagy művész. És egy nagyon rendes ember. Kérjen tőle randevút.” Megköszöntem A. úr szíveségét, és továbbmentem. Voltam a konzulátusunkon is, és ahogy illik, és ahogy mondva lett, bejelentkeztem. És megkerestem a házat, ahol Madame D. lakik. Hozzá ajánlólevelem van. De valahogy nem mertem becsöngetni. Nem baj. Holnap becsöngetek. Szurkolok, mert a lakás Párizs igen előkelő negyedében van... Ma este nagyon szépen esett a hó. A külvárosban barangoltam. Apró kis kocsmákban iszogatnak az emberek. Borokat. Jó fajborokat. Csorgott a nyálam.

Visszafelé gyönyörű kislányt néztem a metróban. Az Etoiltól a Bastille-ig. Nagy, riadt fekete szemei voltak, és nem festette a száját. De tetszett! Pedig nekem most nem ilyen kellene... Megfogalmazom a levelet P. úrnak, a nagy festőnek.

A séta tovább tart. Baudelaire mester utcájában találtam egy magamhoz illő tusfürdőt, amelyet holnap 14 órakor nyitnak. Végigmentem egy utcán, ahol mindennemű élelem kapható a járdán. Megettem két szép friss banánt. Most értem el addig gyalog, ahova sokkal előbb eljutottam volna, ha nem egy, hanem két megállóval visz tovább a metró. Mert itt a téren is, ahol ülök egy csésze kávé mellett, metrómegálló van. Csodálatosan süt a nap és nagy fehér kumuluszok terpeszkednek az égen. Itt ez már az igazi, turistamentes Párizs. Annyira az, hogy még cédulát sem

hozott ki a pincér a feketével: meg van róla győződve, hogy tudom, mennyibe kerül. Csodálatosan melegíti térdeimet ez az őszi napsütés. Sokszorta szebb élni, mint azt tizenöt évvel ezelőtt feltételeztem.

Gare de Lyon.

Este hat óra.

Ma délután cselekedtem egy újabb collage-t. Négy metrójegy, egy üres sztaniol vitamintartó, egy jegy az automatamérlegről, két belépőjegy a Rodin múzeumba és egy aranyozott sztaniol kör, amely valószínűleg üveget diszithetett. Ennyiből áll a figura. A kör a feje, a négy metrójegy a végtagjait jelzi, a többi a törzse. Kék csomagoló papírra, ember formájúra van ez mind ráragasztva, egy éjfékete alapon.

Most már izgat a régi napló. Másolom tovább.

1955. január 3.

Most már kezdem érteni, miért lett Račić öngyilkos Párizsban. Idegennek lenni valahol borzalmasan nehéz, de idegennek és koldusnak egy személyben, majdnem elviselhetetlen.

1955. január 4.

Úgy tizenegy óra lehetett, ahogy odaértem. Egy hatemeletes lakóház. Nem bérpalota. Lakóház. Süppedő szőnyeg kanyarog fel a lépcsőn, egészen a hatodik emeletig. A lift úgy működik, mint egy álom. Becsöngettem. Semmi. Újra becsöngettem. Újra semmi. Öt perc múlva újra becsöngettem. Léptek. Egy tizenhét éves fiú nyitott ajtót, és azt mondta, hogy a Madame úgy két óra körül jön haza. Bocsánatot kértem a háborgatásért és távoztam.

No, majd kettőkor.

Elindultam megkeresni a követségünket, de az a pofa a konzulátusról, úgy látszik, nem adott jó címet. Nem találtam.

(Bekeretelve, nagyobb betűkkel, egyenlet formájában.)

Párizsban idegennek lenni, pénz nélkül, plusz egy kis pesszimizmus, plusz egy kis intelligencia egyenlő öngyilkosság.

Láttam a kirakatban egy nagyon kedves Dufy-képet. A Louvre udvarát ábrázolja. Gyönyörű alkotás. A könnyedsége itt is tökéletesen kifejezésre jutott. Lila, zöld és barna harmóniák. Nagy sejtelmes színtoltok, erős, határozott és mégis játszi akcentusokkal. Mintha játszott volna, amikor festett. Pedig ahogy játszott! Pattanásig feszített idegmunka ez a mesterség... Ezért az egy képért is érdemes lett volna eljönni ide. Hát még a többi! Előre, Mestró!

Madame D. mosolyogva nyitott ajtót. Rögtön meghívott ebédre. Természetesen elfogadtam. A lakás egy álom. Kárpitozott bútorok. Karácsonyfa. Szőnyegek. Képek. Kandalló. Függönyök. Az ebéd: sült, krump-lival és mustárral, sajt, vörös bor, narancs és datolya. D. úr egy igen szimpatikus öregúr. Á, Novi Sad, mondja, ott jó dohány terem. Oui, oui, mondom én. No és milyen az élet ott? — kérdezi. Elég jó, mondom én. Ühüm, mondja ő. Szóval nagyon jó. Nehéz, mint mindenütt, dadogtam, de azért jó. Újra hümmögött D. úr, ujja közé fogott egy datolyát, meg-gusztálta, bekapta, és újra megállapította, hogy arra mifelénk jó do-hány terem.

Madame D.-nek leadtam a nagy helyzetet (anyanyelvünkön), ha nem kapok valahol állást, munkát, vagy valami cselédszobát, akkor a metróban fogok aludni. Nagyon megértőnek látszik ez a francia asszonnyá lett magyar lány. Eléggé átérezhette a helyzetemet. Gondosan ápolta arcán a szájalom, a csodálkozás váltogatták egymást. Búcsúzásakor azt mondta, hogy pénteken jöjjenek el újra, addigra talán kitalál valamit.

Fütyürészve gyalogoltam vissza a szállodába. Kb. tíz kilométer. Mindent megnéztem. Szívom magamba Párizst, mint az ópiumot.

Holnap meg kell keresnem P. urat, a nagy művészet, a követségünket is, mert újságot szeretnék olvasni. Olyan vagyok, mint egy süket.

1955. január 5.

Ma újra nem intéztem el semmit. Eladtam egy üveg pálinkát, és egy óriásit csatagoltam. Most már illene írni a 7 NAP-nak egy riportot. El is kezdtem az írást, de riport az nem lett belőle. Beledugtam a naplóba. Ajánlásnak.

(Visszalapozok. A füzet elején ez áll január 5-i dátummal):

Idegen! Ha Párizsba érkezel, nem baj ha nem tudsz franciául, de az erszényedet jól tömjd tele pénzzel, vagy fordulj vissza már a fele úton! Amíg nem késő! Én nem fordultam vissza. Kiszálltam a vonatból. Csomagjaimmal elindultam a kijárat felé. Az állomás körül félelmesen és fenségesen zúgott a város. Ekkor már késő visszafordulni. Párizs ellenállhatatlanul vonz, és úgy érzed, hogyha most visszafordulnál, összedőlné a világ. Ekkor már senki sem fordulhat vissza. Mert hazaért.

Öt napja vagyok itt, és csak most sikerült szavakba önteni az érkezés hangulatát.

Az idő egészen megenyhült. A hó elolvadt. Felszáradt. Igaza volt Kojoviócnak, amikor azt mondta, hogy itt nincs tél.

Visszatérek a pálinkaeladásra. Elmentem az Arany Oroszlán tulajához, K. úrhoz, és előhúztam a zsebből a szilvóriumot. „Nézze, uram, én ezt nem vehetem meg, mert nekem ezt itt nem szabad tartanom. De talán János” — és a pincérére mutatott. János elvette tőlem az üveget. Megnézte. Megkérdezte, mennyit kérek érte. Megmondtam, adjon érte egypár száz frankot. János a gazdájára nézett. K. úr salamoni hangon, de végtelen jóindulattal kimondta a végszót: „Adjon érte négyszáz frankot.” János kifizette a pálinkát, K. úr pedig egy kis csomagot nyújtott át. „Tegye el, kérem, egy kis paprikás szalonna. Jól fog majd jönni!” Megköszöntem. Távozóban szívem megtelt ritkán érzett jó melegséggel. Ezért a darab szalonnáért nem kellett verekedni. Vissza fogom a pasinak fizetni, ezerszeresen!

1970. október 2.

Péntek, 10 óra 20, valahol a Folies-Bergère környéke.

Egy kis büfében ülök. Reggel a Le Peletier állomáson szálltam ki a föld alól, hogy Monsieur A. képkereskedőt megkeressem, azt aki nekem annak idején azt tanácsolta, hogy menjek haza Párizsból, mert itt éhenhalok. Keresése közben elkészáltam a következő metróállomásig, a Cadet-ig. Gondoltam, onnan közel van az egyik címem, amelyet a Gare de Lyonon írtam ki a telefonkönyvből. A Madame D.-k címeinek egyike. Persze nem így lett. Itt sem találtam Madame D.-t. A. úr üzlete, gyö-

nyörű képkereskedése helyén egy leárazott ruhaféleségeket nagyban árusító raktárszerű bolt van. Zárva. Monsieur A. is úgy látszik az Arany Oroszlán főnökével együtt nyugalomba vonult. A Folies-Bergère környékén, itt, szép gyümölcsöket, húsokat, halakat árulnak az utcán. Vettem két szép banánt és megettem. Poharat is veszek ma, mert az almálé helyett feketeribizli-szörpöt iszom ezután. Egy liter ribizliszörpből két liter italt lehet készíteni, ám ehhez pohár kell, mert a szörppel félig öntött poharat tele kell a szobám sarkában levő csapnál töltenem vízzel: vége az üvegből ivásnak. Most ücsörgök itt a bisztró sarkában, és Monsieur A.-ra és Monsieur K.-ra gondolkodom. Monsieur A. el volt már hívva, szép nagy tokája volt, és rettenetesen magabiztosnak láttam. Gyönyörű üzlete és rengeteg képe volt. No nem Goya-, Matisse-, Picasso-képek. Szép tájképek és csendéletek, amelyekre szüksége volt itt, az Angletterre kávéház tövében meghúzódó képkereskedés közönségének.

Nemrég otthon egy fiatal barátom élesen bírálta a párizsiakat, azért, ami a Place du Tertre-n ma zajlik. Amikor erről szó esett, azt mondtam, hogy ez azért van, mert ez KELL. Ha nem kellene, nem lenne! Amíg ennyi sokpénzű, balfácán turista azért özönlik oda, hogy ezt lássa, ez lesz. Vasárnap múlt egy hete, hogy a Grand Palais-ban a zárás előtt álló Matisse-tárlatot néztük Lórivál. Annyian voltak, hogy... hogy rengetegen. Tehát az is van. Mert az is kell. Pedig oda a vasárnapi, vagyis a féláru belépőjegy is három frank. Azaz 6 dinár és 75 para...

A másik öregúr, K. úr, akit hiába kerestem, higgadt, sovány, mértékudó ember volt. Sötét ruha, fehér ing, nyakkendő. Amíg Párizsban voltam, 1954 szilveszterétől, 1955. március végéig, a postán mindig az ő vendéglőjének címére érkezett. Most, ha belegondolok, mekkora patáliát csaptam akkor, mert nem érkeznek a csomagok otthonról, egy kicsit mosolygok magamban. Ugyanis akkor az egész párizsi egzisztenciám a rendeletek között mutatkozó részen építődött fel — elméletben. Ugyanis nem volt szabad élelmiszert és pénzt kivinni, de szabad volt csomagot küldeni. És én megorganizáltam, hogy a megengedett 3 kilós élelmiszercsomagok rendszeresen érkezzenek. A csomagok állítólag fel lettek adva, de állítólag nem érkeztek meg. Még a postaügyi miniszternek is fogalmaztam levelet. Már nem tudom, elküldtem-e. A levél piszkozatának egy része megmaradt a naplófüzetcskémben, ide másolom:

Poštovani družo ministre!

Izvinjavam se, što vam uzimam dragoceno vreme sa svojim sitnim problemom, ali krajnja nužda me primorava, da vam se obratim. Studiram u Parizu, i od 17 januara pa naovamo predato mi je u Vojvodini 7 paketa na adresu: Šafranj Imre, Restaurant Le lion d'or, 29. Rue Choiseur, Paris 2. Paketi su sadržavali nekvarljive namirnice.

Felsorolom, hogy pontosan honnan és mikor lettek a szóban forgó csomagok feladva, és folytatom:

Do sada ni jedan primio nisam. Zbog toga ovde formalno gladujem.

Molim Vas, da u okviru vaših mogućnosti, učinite sve da paketi što pre krenu, ako su negde zastali, a ako su poslati, budite ljubazni...

Itt szakadt meg a levél, amelyet valószínűleg úgy fejeztem be, kész röhej, hogy a miniszter írja meg nekem, hogy dátum szerint mikor hagyták el a csomagok az országot.

Délután, a Bastille téren.

A fürdőből értem ide. A Baudelaire utcában mindjárt a parkocska után találtam egy kis tusfürdőt. A franciák így írják: douche! Nos, ott rendeztem egy kegyetlen nagy feredést, s most éppen jólesik az AU TAMBOUR (ami valószínűleg „A tamburához”) kocsmá üvegkalitkája itt a térre nézőn, ahova besüt a nap. Ma postára dobtam az üdvözlő lapokat haza, most pedig írok egyet Savónak, akinek megígértem, hogy ezt a most készülő kétsíkú naplót megírom.

Strašno puno radim i fino mi je. Ne samo knjigu pišem tebi već i ciklus kolaža pripremam onima, koji su mislili, da posle letećih šamana neću znati šta slikati. Među ovima sam u prvom redu i ja. Mislim, da ću šamane slikati i dalje kod kuće, ali ovde, ovde je nešto drugo. Ovo je jedan od najlepših intermeća u mom životu. Zato dolaze kolaži. Nema dana, da bar za trenutak ne mislim na tebe, ako se latim pisanja, bar onda. Zato si i ti u izvesnom smislu u Parizu.

És üdvözet. Ezt írtam Savónak.

Érdekes, most ezekben a napokban látom, mennyire hullik szét a régi párizsi napló. Az első napokban rendszeresen írtam, dátumozva minden sort. Rajtot. Minél tovább maradtam, annál széthullóbbá váltak a feljegyzéseim. A tintával írott, dátumozott, olvasható sorokból kusza, majdnem olvashatatlan ceruzasorok lettek. Dátum nélkül. Összevissza keverve, vázlattal, levéllel, levélpiszkozattal.

Ma délben, amíg A. urat és Madame D.-t kerestem, betévedtem a Lafayette nagyáruházba. Huxley Szép új világa jutott eszembe, miközben emeletről emeletre sodort a mozgólépcső. Voltak pillanatok, amikor nem lehetett megkülönböztetni a bábút, a manekent és az elárúsító hölgyikét. Az embernek beleütődik egy alakba a könyöke, pardont mond neki, és csak később veszi észre, hogy a nő bábu. Kellemes könnyű melódiákat zsongtak a hangszórók: mindenki sietett, de senki sem tolagodott. Egy csomag vattát akartam venni, hogy azzal a rozmaringolajjal illatosított alkohollal kezdhessenek valamit, ami ott lapul a szekrényem sarkában, meg egy poharat. De azt hiszem, a vattát is meg a poharat is kisebb boltban veszem meg.

Métro Place de la Concorde.

Úgy látom, most kezdődik a csúcsforgalom. A metrókocsikban egyre sűrűbben áll az utasnép. Mellettem az automata cukorka- és rágógumi-árus-gép egyre sűrűbben kattog. Hogy hová megyek? Ezt kérdezem én is magamtól. Illene tudnom. Azt hiszem, újabb állomásra sétálok át, itt a Concorde tér alatt, olyan vonalra szállok fel, amely ismerős helyre visz.

1970. október 3.

Szombat, reggel, métro Saint-Paul.

A poharat már megvettem. Plasztikpohár. Színesen harántcsíkozott. Mézzel volt tele. Román vegyes virágmézzel. Székelyország jutott

eszembe. Éppen az az út, amely Farkaslak felé visz. Meg az a két hatalmas fa Tamási szép, magas, aránylag új fejfája mellett. A Musée de l'Homme-ban láttam egy régi székely kaput. Szóval megvettem egy kicsi kis önkiboltban, a Bastille-től a Rue de Rivoli felé ballagva, agyonfűrödvé, tisztán, megvettem a pohár mézet és szépen még aznap este meg is ittam. Harminchárom deka méz vala a pohárban. Így most van poharam. Plasztikfedéllel. Tehát van mixerem is. Hogy mit keverek vele? Tejport veszek, és tejet fabrikálok benne. Ízléstelen fekete-arany vignetta volt a pohár-mixeremen. Azt leáztattam róla és most a pohár ott díszleg a mosdóm feletti plasztikpolcon. A szoba frissen van tapétázva, Lóri meg én aludtunk benne először az újratapétázás után. A padlóra ragasztott faltól falig műszőnyeg még össze volt csöpögtetve, a lavabót körülfogó zöld plasztikfüggöny fémrúdja még lógott, és persze a függöny is, amikor — azt hiszem, szerda reggel volt — csomagjainkkal bevonultunk, ám mire aznapi barangolásunkból visszatértünk, már minden rendben volt. Az ágy felhúzva, és egy tarka ágyterítővel letakarva. Gyönyörű jogimadrac benne. Szóval, az „új szoba” felszntelése ránk hárult. Meg is tétetett. Ám a mosdó feletti plasztikpolcot az égő cigareták nagyon kikezdték. Legalább tíz helyen rajtaégett a cigaretta, és az égő cigaretta nyoma az ilyen műanyagpolcon bizony maradandó nyomot hagy maga után. Ezen az emeleten a szobák lakóinak jó része szerb, feltételezem tehát, hogy a cigarettanyomok is a polcon Moravától vagy Zetától maradhattak ott. Mert a frissen érkezett még hazai cigarettát szívott legalább addig, amíg meg nem tanulta, hogy a polc nem tűzálló. Dolgoznak a fiúk. Nem látom őket. Csak a hangjukat meg az ébresztő-órák csengését hallom meg. Reggel ötkor kezdődik, és fél hatig meg-megszólal egy-egy ébresztőóra. Úgy látszik, attól függően, ki hol dolgozik, milyen messze a lakástól, van percre kiszámítva, ki mikor kel. Beszélni még eggyel sem beszéltem, bár részükről a kezdeményezés már megvolt. Megnézhették a nevemet a Madame-nál, és valószínűleg azt is kitalálták, hogy magyar vagyok. Ezért vasárnap este, jó fennhangon, az egyik elmesélte, hogy Magyarországon keresztül utazott és a magyar határőrök valamilyen megjegyzésére ő ezt mondta: „Hát tudunk mi magyarul is!” Egyébként a téma a nő, a munkabér, az autó és a lakótárs. Persze, ha a szűkre szabott idő megengedi. Egy nagyon vékony hangú pasas azt mondta, hogy csak háromféle nőt ismer: jót, jobbat és még jobbat! Ho-lala! Egy másik megkérdezte a látogatóját: kivel laksz? A kérdezett azt felelte, hogy a pasit tulajdonképpen ő találta, akkor érkezhetett. És leadta, milyen.

Tehát így kisebbitik a fiúk a szobabért, hogy ketten laknak egy szobában. Az autókhoz és a munkabérekhez nem értek semmit. Tehát tőlem mondhatják minden hétvégen. Akár éjfélig is. Hétköznap meg úgyszólván hallgatnak. Nem dolgozhatnak valami kies helyen. Spórolnak. Túlórásznak. Spórolnak, mert nők nemigen járnak hozzájuk. Túlórásznak, mert hétközben csak aludni járnak haza.

Délután a Louvre-ban.

Újra megbámultam a Bethsabée-t, a Mona Lisát, de őt nem igen lehet nézni, mert sokan bámulják, Szent Annát és az archaikus mosolyokat lent. A görögöknél. És valószínűleg most, persze Hamvas Béla Orphe-

usának elolvasása után érzem a rezonanciát az aranykor és az aranykor utáni összes nagy értékű képzőművészeti alkotás között. Egy kis me-részséggel azt is fel lehet tételezni, ugorjak már én is fel és nyargaljak egy vesszőparipán, hogy a mű értékének nagyságát azzal lehet felmérni, mekkora közötte és az aranykor művészete között a rezonancia.

Nevetséges és nagyképű misztifikálásnak hangzik, de a legrégebb egyiptomiakat, asszírokat, Gilgameseket és Mózeseket nézve olyasmi mo-toszkál bennem, hogy azok még tudtak valamit, egészen konkrétan tud-tak valamit, amit a későbbi dinasztiák már hamisan és egyre hamisab-ban értelmeztek, és még később pedig már még ez a hamis értelmezés is összebogozódott, és semmiben sem hasonlíthatott azokra a régi tudó-sokra.